

Diarienummer: 2023–1895

Klassificerings-ID: 3.5.1

Datum: 15 augusti 2023

Finansdepartementet

Regeringsuppdrag att ta fram förslag till nationell strategisk redovisning för det digitala decenniet, dnr Fi2023/01494

I samband med att Digg lämnar in redovisning i ovan angivna regeringsuppdrag vill jag passa på att lämna mina tankar i form av en inledande berättelse följt av vad jag ser att Sverige behöver göra för att skapa det hållbara samhälle vi vill ha.

Sverige behöver agera

Berättelsen om Eva, inspirerad av mina tankar och förhoppningar om ett samhälle som är gott att leva i och enkelt att vara en del av.

Det är den första mars 2035 och Eva har nyligen gått i pension efter många år i statens tjänst och flyttat hem till Hedemora där hon växte upp på 70-talet. Idag är Eva på väg till Mora för att åka i Vasaloppspåret. Hon reflekterar över hur det för 15 år sedan varnades för att det inte skulle vara så mycket snö i spåren i och med klimatförändringarna och tänker för sig själv att det är skönt att den negativa utvecklingen har stoppats i alla fall, även om det inte är de snörika vintrarna hon minns från sin barndom.

Flytten från storstaden till den lilla kommunen gick enklare än hon trodde, hon småler vid tanken på hur det har fungerat vid tidigare flyttar. Hur sjukvården visserligen hållit reda på att hon ska på mammografi men inte vetat om att hon precis varit på en sådan undersökning i sin förra hemstad. Hur det var omöjligt att få lika vård och framförallt att använda erfarenhet och historik från tidigare behandlingar. Det är skönt nu när hon är äldre att inte själv längre behöva vara den som koordinerar vårdkontaktarna, utan att det görs av vården. Om det görs av en AI eller på något annat sätt bryr hon sig egentligen inte om – bara det fungerar.

Hedemora är inte så litet förresten, det som varit en avfolkningsbygd när industri och vårdhem stängde i slutet på 1900-talet är nu en populär stad att bo i vare sig man jobbar på batterifabriken i Borlänge eller distansarbetar på en myndighet. Som nyinflyttad i Hedemora har hon visserligen inte träffat så många andra som arbetar statligt, visst finns det en del, men de flesta arbetar inom vård och omsorg eller med teknik. Eva tänker tillbaka på hur det såg ut i hennes barndom med industriarbete och vårdhem för barn med funktionshinder, visst finns många likheter på ytan men själva jobben ser annorlunda ut.

De som arbetar inom vården idag får verkligen ägna tid åt vård av patienter och inte åt administration. Samtidigt är det också ett mycket jämnare tryck på vården när det finns så många sätt att söka vård på utifrån ens egna förutsättningar. Eva själv tycker mycket om att ha digital kontakt med vården och vill bara i undantagsfall besöka ett sjukhus. Hon minns doften på sjukhuset i den stora staden för några år sedan när hon hade fått en cancerdiagnos. Cancern gick snabbt att behandla eftersom den tack vare AI upptäcktes tidigt, men hon vill verkligen inte tillbringa mer tid på sjukhus än nödvändigt. Eva tittar på Krister som sitter bredvid henne i bilen och tänker på hur tacksam hon är för att de fortfarande är tillsammans. Hon är också glad att medicinsk (och digital) forskning kommit så långt att det går att identifiera sjukdomar som påverkar hjärnan tidigt så att det går att sätta in behandling som bromsar sjukdomsförloppet, om inte för alltid så tillräckligt länge för dem i alla fall.

Det är bra skönt att inte själv behöva köra. Eva och Krister har ingen egen bil och just när det är Vasaloppsveckan är det skönt att kunna nyttja ett självkörande fordon som kan hämta upp och köra dit de vill. Det gör det också enklare att bo hos deras goda vänner Dani och Maria i Venjan som ligger en bit från Mora. Krister och Dani lärde känna varandra på det stora teknikföretaget där Krister arbetat länge när Dani flyttade till Sverige från Spanien. Dani är en av arkitekterna bakom den systemlösning som sköter invånares och företagares kontakter med det offentliga.

Eva och Kristers två pojkar har sedan länge egna familjer och flera barn. Den äldste bor i Skellefteå dit han flyttade tidigt efter sin civilingenjörsexamen för att arbeta på Northvolt. Det har varit intressant att genom honom få följa hur staden har växt och utvecklats, hans fru som flyttade till Sverige från Japan brukar jämföra Skellefteå med Japans digitala vision om the Digital Garden City. Här har man verkligen skapat en plats där invånarna njuter av att bo.

Förresten är det ju så mycket enklare för de som kommer till Sverige nu tänker Eva, det har digitaliseringen hjälpt till med. Att kunna identifiera sig fungerar ofta med en e-legitimation som många redan har med sig, och kommer man från ett land utanför EU går det annars snabbt att få en svensk e-legitimation. Alla tjänster är ihopkopplade så att det är enkelt att komma in i samhället. Om det blir enklare tjänster så är det bra för alla som hennes japanska svärdotter brukar säga. Eva tänker på hur det var för hennes 14 år äldre storasyster när hon började bli gammal, hon var redan sliten av ett arbete som undersköterska och hade reumatiska händer, att sedan själv söka vård med digitala verktyg på mobilen var verkligen inte lätt. Eva behövde hjälpa sin syster mycket, men nu när verktygen blivit så mycket enklare är det stor skillnad.

Eva tycker att den offentligt tillhandahållna utbildningen för att få människor att hänga med i den digitala utvecklingen är väldigt bra, den gör det verkligen mycket lättare att hålla kontakten med barnbarnen som bor långt bort. För att inte tala om hur enkelt det är att hantera pensionärstillvaron när lägenheten är utrustad med alla smarta hjälpmedel. Eva är också glad över att hennes skidåkning förbättrats så mycket de senaste åren, att få hjälp med

träningen av sin egen AI-tränare har verkligen gett resultat för hennes teknik. Det är kul när man kommer på pallen i 70-årsklassen, men den främsta fördelen är nog att skelettet klarar sig bättre under åldrandet och risken för allvarliga fallskador har minskat drastiskt. Det är härligt med ett digitalt stöd som fokuserar på henne som kvinna och inte som det var för hennes mor och mormor när kvinnokroppen kom lite i skymundan.

Evas och Kristers yngste son startade tidigt eget företag inom IT-området och driver idag ett företag med en unik affärsidé som bygger på data från relevanta myndigheter och levererar tjänster till företag som söker tillstånd av olika slag. Det har varit kul att följa hans idéer tänker Eva och minns hur det varit att sitta i telefon med länsstyrelsen och Boverket om vartannat, för att inte tala om Lantmäteriet där hon själv arbetat så länge. Ett företag som drar nytta av geografiska positioner och kan kombinera data från många ställen kan verkligen skapa nytta direkt tänker hon och blir stolt över sonens arbete. Hon vet att det sedan dess också kommit flera liknande idéer och att det varit en bidragande orsak till att det brottsförebyggande arbetet gett goda resultat i Sverige de senaste åren.

Sveriges stora satsning på digitalisering och speciellt på de kompetenshöjande åtgärderna överallt i hela samhället har verkligen gett effekt. Hon tänker på att många av barnbarnen vill jobba med teknik för att rädda världen och även om snöbristen stannat upp finns det fortfarande mycket kvar att göra för att verkligen få bukt med klimatutmaningarna. Eva är glad åt det stora intresse som finns och åt den forskning som görs i Sverige. Hon ser att det snöar ute när bilen meddelar att de snart är framme i Mora. Hon börjar tänka på skidloppet och ler mot Krister som suttit och lyssnat på en bok hela resan.

Kraftsamla för att åstadkomma ett bättre digitalt Sverige

Om Sverige fortsätter lösa problem på det sätt som vi alltid har gjort, kommer det inte att ta oss dit vi vill. Vi behöver använda data och teknik i hela samhället för att bidra till att lösa de utmaningar vi står inför. Ett krig pågår i vårt närområde, men på grund av Ukrainas höga digitala förmåga och digitala lösningar kan livet fortsätta fungera för invånarna. Detta är också något som i hög grad bidrar till försvaret av landet och en bibehållen motståndskraft. Det behöver vi lära oss av. Vi ska dra nytta av samarbetet inom EU där det finns en tydlig målbild för vad vi ska göra i det pågående digitala decenniet för att använda digitalisering i den omställning som krävs.

Digitaliseringen hjälpte oss att hantera pandemin och kommer att hjälpa oss att hantera kommande kriser. Många kommuner och regioner sliter idag för att de inte klarar välfärdsuppdraget, mycket på grund av att det inte finns tillräckligt med personal för att vårda de äldre och sjuka, utbilda barnen eller handlägga biståndsärenden. Digitala lösningar är en viktig förutsättning för att kunna möta den

demografiska utvecklingen och säkerställa att vi fortsatt kan ha det välfärdssamhälle vi vill ha.

Vi behöver göra en kraftsamling för att kunna använda digitaliseringens möjligheter och hantera de utmaningar som vi har i samhället. EU:s satsningar är en bra utgångspunkt och Sverige behöver redan nu genomföra aktiviteter för att nå målen i EU:s digitala kompass. Sverige har en historik av gott samarbete både inom det offentliga och mellan det offentliga och det privata, liksom med civilsamhället. Detta är en styrka som vi ska ta med oss. I den snabba utveckling som pågår måste alla kunna agera självständigt och göra rätt saker. För att veta vad som är rätt saker behöver Sverige ha en tydlig styrning och målbild om vart vi ska som land. Vi behöver därför en svensk kompass och målbild för det digitala decenniet som bygger vidare på den EU-gemensamma.

Jag ser framför mig att år 2030 har Sverige ett hållbart välfärdssamhälle som möter de behov som finns. Vi har tillsammans möjliggjort tillgång till data, digital infrastruktur och utvecklat digitala färdigheter för att hantera de utmaningar vi står inför idag. Detta har skapat goda förutsättningar för näringslivet och den svenska ekonomin liksom för samhället i stort. Privatpersoner och företagare är nöjda med den välfärd och service som myndigheter, kommuner och regioner erbjuder. Vi har ett samhälle där ingen är digitalt utanför och som lockar till fortsatta investeringar och livskraftig tillväxt. Digitaliseringen har bidragit till en cirkulär ekonomi och till allas demokratiska rättighet att vara delaktiga och kunna ta del av digitala tjänster liksom till individens tillit till samhällets digitalisering.

För att möta denna målbild behövs gemensamma och nationella satsningar inom flera områden.

Digital kompetens

En viktig förutsättning för att kunna använda digitaliseringens möjligheter är kompetens i hela samhället och inom alla samhällssektorer och samhällsnivåer. Det krävs en ökad digital kompetens hos alla beslutsfattare för att förstå de digitala möjligheterna och utmaningarna, det krävs en ökad kompetens hos de som utvecklar digitala tjänster så att de blir enkla att använda. Det krävs också spetskompetens inom olika teknologier för att skapa värde framöver liksom en grundläggande digital kompetens hos alla medborgare så att alla känner tillit till, och kan vara en del av, det framtida (digitala) samhället. Att höja kompetensen i samhället kommer direkt att bidra till att påskynda den digitala utvecklingen.

Digital kompetens skapas genom en växelverkan mellan att lära och att göra. Det behövs satsningar på utbildningsväsendets olika delar men också satsningar på livslångt lärande under och även efter arbetslivet.

För att vi ska kunna bygga spetskompetens krävs internationellt ledande forsknings- och innovationsmiljöer inom digitala nyckelteknologier för långsiktig internationell attraktionskraft och innovationskraft. Vi behöver därför göra en särskild satsning på forsknings- och innovationssystemet och dra nytta av den styrka som redan finns här.

Teknikutvecklingen går framåt vare sig vi vill eller inte och det är nödvändigt att vi fortsätter bygga kompetens för att utveckla det Sverige vi vill ha.

Omställning av verksamheters arbetsätt och kultur

Vi behöver också förnya verksamhetskulturen och hur vi gör saker. Digitalisering påverkar allt i samhället och alla kompetenser måste vara med i utvecklingen. Vi behöver ett helhetsperspektiv och ett angreppssätt där vi utforskar och provar oss fram till den bästa lösningen, vi behöver samarbete mellan näringsliv och det offentliga och vi behöver kunna återanvända varandras lösningar. Vi måste sluta agera i stuprör och istället säkerställa att vi får en fungerande helhet. Detta kräver åtgärder i hela samhället.

Det behövs särskilda verksamhetsinriktade insatser för företag, offentliga verksamheter, lärosäten och andra utbildningsinstitutioner. De behöver vara anpassade till olika verksamheters specifika behov för ökad digital kompetens och mognad i alla delar av landet, sett till både bredd och spets.

Förstå och nyttja data

Digitalisering handlar om att använda data. Vi har gått från att med hjälp av teknik göra samma saker som vi gjorde tidigare, till att med hjälp av data göra saker på nya sätt. Detta har skett inom flera branscher men det finns fortfarande mycket kvar att göra för att nyttja möjligheterna för att lösa våra samhällsutmaningar. Data behöver finnas tillgänglig för rätt ändamål och med hög kvalitet, annars kommer vi inte att kunna dra nytta av nya tekniker så som AI. Detta gäller både företag, enskilda och offentlig förvaltning.

Användning och (öppet) tillgängliggörande av data ställer krav på systematisk hantering av säkerhets- och integritetsfrågor liksom systematisk hantering av etiska överväganden. Här har vi en chans att lyfta och hantera dessa frågor tillsammans inom EU och verkligen bygga Sveriges förmåga att använda möjligheterna med data

och AI. Som exempel kan samhället med hjälp av utvecklade digitala lösningar och AI motverka den organiserade brottsligheten på ett mycket mer effektivt sätt än idag. Vi har idag stora problem med organiserade och storskaliga angrepp mot välfärden, avancerade internetbaserade bedrägerier, penningtvätt via globala nätverk, brott via ombud från utlandet, utnyttjade identiteter, falska id-handlingar och felaktiga registeruppgifter. Alla dessa brottsfenomen skulle samhället kunna angripa på ett mycket mer effektivt och kraftfullt sätt om vi nyttjade digitaliseringens möjligheter i större utsträckning.

Den nationella dataportalen behöver användas för att veta var olika data finns och för att ge stöd i hur data kan användas. Där ska data både från det offentliga och det privata kunna hittas. Statens roll i den digitala framtiden kommer att vara som dataägare och garant för datakvalitet. Tillgänglig data kan sedan användas av näringslivet och civilsamhället för att skapa värdefulla tjänster som alla vill använda. Idag finns också analoga data inom till exempel värdefulla arkiv och dessa måste också bli digitalt åtkomliga för att skapa nytta.

Ställ krav på ordning, delning och återanvändning av data. Idag samlas data in överallt och inte samordnat. Istället behövs beslut om att en utpekad myndighet eller annan organisation är bästa källan och där denna aktör får i uppgift att hålla data tillgängliga för andra aktörers behov. Data är också värdefulla för att inte beskrivas eller hållas ordnade på det sätt som krävs. Idag får en sjuksköterska mata in samma data i olika system om en patient. Detta innebär risk att det blir fel och tar dessutom tid från viktigare uppgifter. Data är många gånger helt avgörande för att rädda liv i vården eller säkerställa att en brandbil kommer till rätt adress när det brinner.

Privatpersoner och företag är både bästa källa för, äger och använder, mycket egen data. Det måste gå att kombinera med data från olika register och från olika företag så som fastighetsregistret och energidistributören för att exempelvis förstå hur vi får billigast uppvärmning i bostaden. Data måste kunna delas och en förutsättning för det är också att vi är överens om vilket format data ska ha.

Lösningar för att dela och använda data

För att kunna dela data och utveckla bra digitala lösningar för privatpersoner, företag och medarbetare i offentlig sektor behöver grundläggande förutsättningar finnas på plats och löpande utvecklas. En viktig grundförutsättning är digital identitet. Alla ska kunna identifiera sig digitalt för att kunna använda digitala tjänster i samhället. Det behöver finnas lösningar för att kommunicera säkert, för att

använda ombud och för att enkelt hitta rätt tjänst via den ingång som passar bäst för individen eller företaget. Arbete pågår med Ena – Sveriges digitala infrastruktur, men det arbetet behöver intensifieras och också bli obligatoriskt att använda.

Vi måste sluta investera i digitalisering utan krav på att återanvända gemensamma lösningar. Idag sker digitala investeringar av myndigheter var för sig. Bristande samordning och bristande krav på myndigheterna att återanvända gemensamma lösningar gör att digitaliseringen blir fragmenterad, kostsam och leder inte till en effektiv förvaltning. Som exempel måste medborgare idag hantera en bred flora av digitala tjänster och kan inte få en överblick över sina ärenden. Inte heller drar staten nytta av att samla kompetens för att bygga förvaltningsgemensamma lösningar en gång istället för att samma investering görs gång på gång.

Alla tjänster i samhället behöver utgå från de behov som individen eller företaget har för att nyttja teknikens möjligheter och skapa enkelhet. Samhället och företagen sparar redan idag mycket pengar på att individer kan göra sina ärenden själva, det var till exempel stor skillnad i kostnad för ett manuellt utskickat covidbevis, jämfört med ett som hämtats digitalt. Räknar vi om det för alla digitala tjänster i samhället som kräver e-legitimationer så handlar det om många miljarder. Vi behöver möjliggöra för alla att vara en del av det digitala samhället och vi behöver göra det för att finansiera fortsatt utveckling.

Vi behöver också skapa förutsättningar för våra svenska företag. Ett viktigt område för näringslivet där data kommer att kunna användas är tillståndsprocesser. Att kombinera data från olika ställen kan effektivisera processer och skapa bästa möjliga lösningar. Inom EU pågår också ett arbete med digitala produktpass för att fortsätta arbeta mot en cirkulär ekonomi, här behöver vi i Sverige vara aktiva för att bidra utifrån våra erfarenheter och vår kompetens. Allt vi gör i Sverige kommer kunna gå att exportera vidare och skapa värde för våra egna företag. Näringslivet svarar mot globala klimat- och miljöutmaningar.

Sverige måste arbeta aktivt med regelutveckling inom digitaliseringsområdet. Det behövs gemensamma rättsliga förutsättningar för offentliga aktörer att dela och använda data på ett säkert och effektivt sätt och för privata aktörer att få tillgång till de tjänster och de data de behöver liksom tydliga förutsättningar att verka inom. Sverige har mycket att bidra med inom EU:s regelutveckling och vi har lärt oss mycket under ordförandeskapet som skapar goda förutsättningar för framtiden.

Digg har enligt uppdrag tagit fram status och utkast till Sveriges handlingsplan gentemot EU:s digitala kompass, men nu måste vi ta nästa steg och verkligen göra det som behöver göras. Sverige har många strategier men vi behöver också konkreta

handlingsplaner med mål för att komma dit vi vill vara. Vi vet redan mycket om vad som behöver göras, det finns mängder med förslag men genomförandekraften har varit för dålig. Det vi lärt av pandemin är att vi kan om vi verkligen behöver. Sverige behöver få på plats sin egen digitala kompass. Vi behöver samla alla aktörer i samhället för att beskriva vår gemensamma målbild och ta fram handlingsplanen för att nå den. Så låt oss nu kraftsamla för att åstadkomma ett digitalt Sverige att vara stolta över. Där människor är så nöjda som Eva.

Anna Eriksson
Generaldirektör